

Мартиненко Валентина Олександрівна,
кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЧИТАЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ШКОЛЯРІВ 3-4 КЛАСІВ

У цифрову інформаційну добу спостерігаємо становлення нового типу читача-молодшого школяра, що пов'язано з довгочасним провадженням школярами часу з екранними пристроями, дистанційним навчанням, викликаним пандемією Covid-19 та умовами воєнного стану.

Тривала взаємодія учнів з електронними медіаресурсами, призвела до інформаційного переважання дітей, зниження у них обсягів робочої пам'яті, різних властивостей уваги, істотне скорочення обсягу змісту тексту, який сприймається за одиницю часу, спричинила труднощі концентрації уваги учнів на одній дії, негативно відобразилася на розвитку зв'язного мовлення дітей. Читання/розуміння лінійних текстів на паперових носіях, у т.ч. дитячих книжок, які потребують уваги і зосередження, відстеження розвитку сюжетної лінії, розуміння логічного взаємозв'язку між епізодами, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між подіями, вчинками персонажів, викликає у дітей значні труднощі.

Для сучасних «цифрових» дітей типовим є швидкий темп обробки одержуваної візуальної інформації і низький темп обробки та якості розуміння вербальної. Крім того, у ситуації повномасштабної війни і неможливістю у багатьох регіонах нашої країни з об'єктивних причин надавати дітям якісні освітні послуги, зниження якісних параметрів читачької діяльності молодших школярів дедалі стає все відчутнішим.

У процесі дослідження було виокремлено такі *групи читачів*: діти, які *практично не читають у вільний від навчання час* (крім читання, пов'язаного з виконанням домашніх завдань); *діти, які мало читають* (не систематично, час від часу); *діти-активні читачі*.

Більш затребуваними серед школярів 3–4 класів, *які мало читають*, так званих «пасивних читачів», є розважальні дитячі книжки з короткими текстами на сторінці і значним його візуальним супроводом. До слова, раніше такі дитячі видання користувалися попитом переважно серед учнів 1–2 класів. У цьому контексті виокремимо такі види видань, як комікси, вімельбухи та інші жанри візуального нарративу. Для сучасних дітей вони стали однією з умов їхньої інтеграції в інформаційний світ.

Компетентність юного читача у цьому випадку полягає в його умінні «зчитувати», «розкодовувати» візуальний ряд чи окремі картинки, тобто розуміти, про що вони розповідають; в умінні співвідносити зміст міні-тексту і зображення тощо. Такі читачі потребують постійної інноваційності у всьому, що їх оточує.

Звичка постійно одержувати інформацію у легкій для сприймання формі, відлучує дітей від розумової напруги, необхідної під час читання. Школярі – пасивні читачі не здатні повністю сприйняти сюжетну лінію твору, загальний смисл тексту, у них є досить значні труднощі у визначенні теми та основної думки твору, зв'язного переказу, а також

використання змісту прочитаного для власних висновків. Крім того, у них слабо розвинена творча уява, яка гальмує формування навички читання-розуміння тексту.

Водночас варто зазначити, що за великим рахунком читання не зникло з життєдіяльності молодших школярів. Воно стало іншим: прагматичним, інформаційним, більш мотивованим, індивідуалізованим. Наприклад, діти з цікавістю прочитають той чи інший твір, якщо будуть розуміти, для чого це їм потрібно.

У виборі дитячої літератури вони мотивовані на одержання швидкого результату тут і зараз, знаходження актуальної інформації, краще наочної, візуальної.

Серед трансформаційних процесів у сфері читацької діяльності досить помітною є зміна в розвитку читацьких інтересів молодших школярів з числа тих, які *систематично читають книжки*. Є підстави говорити про так звані «вільні» – «некеровані» читацькі практики, які пов'язані з процесом задоволенням учнями власних читацьких інтересів, самоосвітою. Такі читачі неохоче читають книжки, рекомендовані вчителем для уроків роботи з дитячою книжкою, особливо тоді, коли тематика таких книжок не збігається з їхніми власними читацькими інтересами. Натомість, ми спостерігаємо самостійне звернення дитини до того чи іншого жанру літератури, вибір книжок за певною тематикою, яка цікавить дітей саме зараз.

Помітною особливістю активних читачів є прагнення до самопізнання, саморозвитку, самовдосконалення, розширення свого світогляду, амбітні установки стати у майбутньому знаменитими, успішними людьми. У читацькій діяльності таких учнів відчутно вирізняє інтерес до пізнавальної літератури нон-фікшн з різних галузей знань, до серій книжок, довідкових видань, із змісту яких школярі одержують цікаву інформацію, різні факти про дітей – майбутніх видатних постатей різних країн світу, а також відомості про великих українців, імена яких примножили славу нашої країни у світовому масштабі.

Варто додати, що така література виконує функцію стимулювання пізнавальних інтересів читачів, розширення їхнього світогляду, що дуже важливо з погляду соціалізації дитини, яка відбувається засобами читання.

Водночас чимала кількість представників цієї категорії читачів вважають, що література про події давно минулих років нецікава, нічого не навчає, оскільки у ХХІ столітті все відбувається по-іншому. Ця теза знаходить своє підтвердження і під час опитування працівників дитячих бібліотек, які констатують низький попит у сучасних молодших школярів на художні книжки дитячих письменників-класиків, які наприкінці ХХ століття були популярними. Очевидним є протиріччя у світобаченні та цінностях між поколіннями. Але це ніяк не означає, що актуальний соціальний досвід, цінності минулого ми, дорослі, не повинні передавати сучасним дітям засобами читання. Як зазначала О. Я. Савченко, варто всіляко привертати увагу учнів до такої літератури. Це стане вагомим маркером у вихованні у дітей поваги до культурних цінностей минулих поколінь нашої країни, а також зарубіжної спадщини [1].

В умовах воєнного стану у молодших школярів в разі збільшився попит на дитячі твори про тварин, особливо на ті книжки, де йдеться про тварин, яких рятують дорослі чи діти через їх потрапляння у складні, небезпечні ситуації.

Зміст таких текстів, на нашу думку, є особливо важливим, тому що вони слугують для дітей одним із своєрідних компенсаторних засобів для поліпшення їхньої психо-емоційної сфери у ці складні часи, які проживає наша країна, вселяють віру, оптимізм у те, що

допомога обов'язково приходить, коли хтось потребує захисту, потрапляє в біду, а також сприяють любові, чуйного ставлення до братів наших менших.

У змісті читацької діяльності учнів 3–4 класів збільшилась частка читання з екрану. Така модель читання має свої особливості, порівняно з традиційним. У цьому процесі по-іншому діють механізми зорового сприймання й уваги; процеси цифрового читання і традиційного (паперового) спираються на різні когнітивні механізми. Отже, для ефективної роботи з цифровим текстом потрібно формувати в учнів спеціальні стратегії і практики та вміння використовувати допоміжні техніки. На жаль, у сучасних дослідженнях ми поки що не знаходимо фахових, кваліфікованих методик з навчання учнів читання екранних текстів.

У колі читацьких інтересів сучасних учнів 3–4 класів залишається традиційна тематика, яка була популярною і в минулі роки (пригоди, фантастика, детективи, про чаклунів, розбійників, про навчання і дозвілля їхніх ровесників, природу тощо).

Список використаних джерел

1. Савченко О. *Методичний потенціал нового підручника з літературного читання у 3-му класі. Проблеми сучасного підручника*ю Київ : Наукова думка. 2020. С 133–148.

Павлова Тетяна Сергіївна,

науковий співробітник

відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко

Інституту педагогіки НАПН України,

м. Київ

ЕЛЕКТРОННИЙ ІНТЕРАКТИВНИЙ ПІДРУЧНИК ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ

Визначаючи педагогічні пріоритети сьогодення, науковці і практики наголошують, що «освіта вимагає значних змін і за формою, і за змістом. Учні потребують різноманітних освітніх можливостей, що передбачають і соціальну, й емоційну підтримку, інтерактивні заняття та доступ до медіа та технологій. Освітній процес у закладах загальної середньої освіти повинен задовольняти сучасні потреби учнів, щоб допомогти їм у майбутньому пристосуватися до умов життя в інформаційному суспільстві» (О. М. Топузов, С. В. Алексеева) [5, с. 7].

Науковці В. Ю. Биков, С. Г. Литвинова, О. М. Мельник, О. В. Николук, О. І. Пометун, С. О. Сисоева характеризують навчально-пізнавальну діяльність сучасних дітей як здатність:

- швидко сприймати та обробляти великі обсяги інформації;
- ефективно переключатися між різними завданнями та видами діяльності;
- одночасно концентруватися на кількох інформаційних потоках;
- швидко знаходити потрібну інформацію серед величезних масивів даних.

Щодо особливостей навчальної діяльності молодших школярів, то учена О. В. Онопрієнко зазначає: «зважаючи на відмінності у форматах навчання молодших школярів, більшість матеріалів усе частіше «перекладають» на цифрову мову, аби долучити до освітнього процесу якомога більше українських дітей. Поширюються практики